

АНАЛИТИЧКИ ОСВРТ НА ИВАНДЕНКИТЕ – ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ОД ГОРНА ПРЕСПА

ANALYTICAL REVIEW OF *IVANDENKI* – WOMEN'S RITUAL PROCESSIONS FROM GORNA PRESIPA

Тијана ЈАНЕВСКА • Tijana JANEVSKA

Музичка академија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Северна Македонија
Music Academy, University “Goce Delčev”, Štip, North Macedonia
tijana_jan@hotmail.com

<https://doi.org/10.63702/csembe.2024.1.7.195>

АПСТРАКТ

Предмет на истражување на оваа тема беа иванденските обредни поворки и обредното пеење во етничкиот предел Горна Преспа. Со користење на посебни техники и методи на истражување, се дојде до релевантни податоци за обработената тема. Прикажан е континуитетот на нивното периодично активно изведување, како и религиозните аспекти на овие обредни поворки. Главниот акцент е ставен на компаративната анализа на иванденските обреди во руралните и градските средини. Посебен осврт е даден и кон обредните реквизити. Иванденките и ден денес се дел од живата обредна традиција, а со тоа се стреми и кон нивна поголема актуализација со адаптација за сценска изведба.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ

Иванденки; женски обредни поворки; обредни песни; етнокорееологија, компарација; обредни реквизити; анализа; религиозни аспекти; современи аспекти;

ABSTRACT

The subject of research on this topic was the Ivanden ritual processions and ritual singing in the Gorna Prespa ethnic area. By using special research techniques and methods, relevant data was obtained for the topic in question. The research focused on demonstrating the continuity of their periodic active performance as well as the religious aspects of these ritual processions. The main emphasis was placed on the comparative analysis of the Ivanden rites in rural and urban environments. Special attention was also given to the ritual props. Even today, the Ivandenki are part of the living ritual tradition, and with that, there is a tendency to ensure their greater revival with adaptation for stage performance.

KEY WORDS

Ivandenki; women's ritual processions; ritual songs; ethnochoreology; comparison; ritual props; analysis; religious aspects; contemporary aspects;

ВОБЕД

Иванден е еден од големите христијански празници од летниот циклус каде на 7ми јули се слави раѓањето на Свети Јован Претеча и Крстител Господов. Во македонската народна традиција овој празник е поврзан со летниот сонцестој, односно со периодот на долгодне-вицата. Овој празник во годишниот круг празници е симетричен на Божиќ, денот поврзан со зимскиот сонцестој, односно со периодот на краткодневицата. Овие два празници ги поврзуваат и повеќе обичаи и верувања поврзани пред сè со сонцето. Во таа насока се и обичаите и верувањата поврзани со огновите. Ритуалите со билките, исто така претставуваат еден од најважните елементи поврзани со Иванден, а тие пак се остаток од старите словенски верувања. Со Иванден се поврзани многу обичаи и верувања но најповеќе се однесуваат на билките и верувањето во нивната магиска моќ. Се верувало дека тој ден *играло* сонцето или дека се *превртувало* трипати, поврзувајќи го фактот дека Иванден се паѓа во најтоплиот период од годината (Китевски, 1996: 188-195). Во народната култура на Македонците, овој празник се среќава уште под имињата Иновден, Јајновден, Ињовден, Јановден, Луд Иванд'н, Свети Јован Луд, Летни Свети Јован Свети Јован Билјобер и други (Трпески, 2015: 127).

ЕТНОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРЕДЕЛОТ ГОРНА ПРЕСПА

Пределот Преспа е поделен на две целини Горна и Долна Преспа. Ја зафаќа површината на Ресенско Поле и Преспанското Езеро. Горна Преспа е сместена во Ресенско Поле и во северниот дел од езерото,

INTRODUCTION

Ivanden is one of the great Christian holidays of the summer cycle where the birth of Saint John the Forerunner and Baptist of God is celebrated on the 7th of July. In the Macedonian folk tradition, this holiday is connected with the summer solstice, that is, with the period of longest day. This holiday in the annual holiday cycle is symmetrical to Christmas, the day associated with the winter solstice, that is, with the period of the shortest day. These two holidays are connected by several customs and beliefs related first and foremost to the sun. The customs and beliefs related to fires are also in that direction. Rituals with herbs are also one of the most important elements related to Ivanden, and they are a remnant of old Slavic beliefs. Many customs and beliefs are associated with Ivanden, but mostly they refer to herbs and the belief in their magical power. It was believed that on that day the sun *danced* or *turned around* three times, connecting the fact that Ivanden falls in the hottest period of the year (Китевски, 1996: 188-195). In the folk culture of the Macedonians, this holiday can also be found under the names Inovden, Jajnovden, Injovden, Janovden, Lud Ivand'n, Sv. Jovan Lud, Letni Sv. Jovan, Sv. Jovan Biljober and others (Трпески, 2015: 127).

ETHNOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF THE UPPER PRESIPA REGION

The Prespa area is divided into two units Gorna and Dolna Prespa. It covers the surface of Resensko Pole and Prespa Lake. Gorna Prespa is located in Resensko Pole and in the northern part of the lake, while Dolna Prespa in its

додека Долна Преспа во неговиот источен, западен и јужен дел. Долна Преспа административно е поделена на три држави: Македонија, Грција и Албанија. Во минатото главен територијално центар во Горна Преспа бил градот Ресен, а на Долна Преспа селото Наколец (Здравев, 1996: 105). Градот Ресен во минатото бил голем трговско административен центар, па оттаму и некои делови од музичката култура биле многу поразвиени. Впрочем, се сретнуваат музичките тајфи т.н. *чалгии* или *џулвии*, кој внесуваат нов дух во традиционалното свирење, а тоа го повлекува и начинот на изведба на традиционалната култура. Во селата од овој предел иако подолг временски период главен инструмент останува гајдата, постепено навлегуваат и свирачките тајфи од градовите (Јаневски, 2013: 54).

eastern, western and southern parts. Dolna Prespa is administratively shared by three states: Macedonia, Greece and Albania. In the past, the main territorial center in Gorna Prespa was the city of Resen, and in Dolna Prespa the village of Nakolec (Здравев, 1996: 105). In the past, the city of Resen was a large commercial and administrative center, therefore some parts of the musical culture were much more developed there. After all, the so-called musical groups, the so called *chalгии* or *gjulvii*, which brought about a new spirit to the traditional playing, which entails the way of performance of the traditional culture, could be found there. Despite the fact that for a longer period of time, bagpipe continued to be the main instrument in the villages of this region, the playing bands from the cities gradually entering (Јаневски, 2013: 54).

Слика 1: Карта на етничкиот предел Горна Преспа
Figure 1: Map of the Gorna Prespa ethnic area

Сместен во крајниот југозападен дел на Македонија, во Преспанска котлина, градот Ресен е опкружен со четириесет и три села распоредени во два региони – Долна и Горна Преспа. Двата региони иако се речиси територијално и географски нераздвоиви се одликуваат со свои специфични културни

Located in the extreme southwestern part of Macedonia, in the Prespa valley, the town of Resen is surrounded by forty-three villages distributed in two regions - Dolna and Gorna Prespa. Although the two regions are almost territorially and geographically inseparable, they are distinguished by their own specific

карактеристики видливи како во обредната пракса, материјалната култура така и во поглед на многу други културни карактеристики. Ваквата состојба условила развој, трансформација и зачуваност на различни елементи од областа на традиционалната култура од кои празникот Иванден е еден од највпечатливите (Стојанова, 2013: 1).

АНАЛИТИЧКИ ОСВРТ НА ИВАНДЕНКИТЕ

Празникот Иванден во својата основа е еден од малку познатите празници на територијата на Македонија. Неговото постоење во денешни рамки се поврзува само со градот Ресен, како негов најкарактеристичен елемент од циклусот на годишните празнувања. Територијалната распространетост на прославата на овој празник во различни временски периоди е различна. Според досегашните сознанија на почетокот на XX век празнувањето се одвивало во повеќе населени места на територијата на Горна Преспа, со свои локални варијанти. Кон средината на XX век доаѓа до постепени промени кои не само што делумно влијаеле врз промената на обредната пракса, туку влијаеле и врз неговата територијална распространетост. Па така празнувањето на Иванден во овој соодветен контекст веќе се врзува исклучиво за територијата на градот Ресен, станувајќи негов препознатлив белег. Овој празник е дел од богатата обредна пракса поврзана со циклусот на летните обредни празнувања односно со прославата на летната солистиција која како своевиден пандан во рамките на христијанската религија го има празникот Иванден (Стојанова, 2013: 3).

cultural characteristics visible both in ritual practice, material culture and in terms of many other cultural characteristics. This situation conditioned the development, transformation and preservation of various elements from the field of traditional culture, of which the Ivanden holiday is one of the most striking (Стојанова, 2013: 1).

ANALYTICAL REVIEW OF IVANDENKA

The Ivanden holiday is basically one of the little-known holidays on the territory of Macedonia. Its existence in today's framework is connected only with the city of Resen, as its most characteristic element of the cycle of annual celebrations. The territorial distribution of the celebration of this holiday in different periods of time was different. According to current knowledge, at the beginning of the 20th century, the celebration took place in several settlements on the territory of Gorna Prespa, with their own local variants. In the middle of the 20th century, there were gradual changes that not only partially affected the change in ritual practice, but also affected its territorial distribution. Therefore, the celebration of Ivanden in this appropriate context has already been tied exclusively to the territory of the city of Resen, becoming its recognizable feature.

This holiday is part of the rich ritual practice associated with the cycle of summer ritual celebrations, that is, with the celebration of the summer solstice, of which the Ivanden holiday represents a kind of counterpart within the Christian religion (Стојанова, 2013: 3).

Според кажувањата на информаторите, може да се констатира дека иванденските обреди доживеале голема трансформација, а во руралните средини веќе целосно се изоставени од денешната обредна пракса. Во минатото Иванденските празнувања траеле 3 дена започнувајќи од 5ти јули, додека пак денес тие се изведуваат само два дена на 6ти и 7ми јули.

Првиот дел од празнувањето започнува на 5ти јули, со формирање на групи составени од млади девојчиња. Вакви групи се формирале во секое маало во градот Ресен и тие се состоеле исклучиво од девојчиња до пубертетска возраст. Во поново време поради намалениот број на учесници во ваквите групи како и поради губењето на смислата на овој чин, кон групите се приклучувале и момчиња. Обредните активности, започнуваат дента спроти празникот, со берењето на *магиското* иванденско цвеќе – боливачот, кој се користи за изработка на обредната женска фигура *Иванка*, главниот елемент на иванденските празнувања. Берењето на боливачот не е по случаен избор, бидејќи по бојата и формата – жолт круг во средината со бели ливчиња од по страните, силно асоцира на сонцето со неговите зраци, кое во овој граничен период од годината се наоѓа највисоко на небесниот свод и *тргнува кон зима* (Луческа, Стојанова, 2016: 6). Освен боливачот, во минатото се собирало и т.н. цвеќе *наваличе* со кое се украсувале дуќаните во ресенската чаршија за да *навалуваат* муштериите. Покрај иванденските цвеќиња, се собирале и други билки и растенија кои имале

According to the statements of the informants, it can be concluded that the Ivanden rites have experienced a great transformation, and in rural areas they have already been completely left out of today's ritual practice. In the past, Ivanden celebrations lasted for 3 days starting from the 5th of July, while today they are performed only for two days on the 6th and 7th of July.

The first part of the celebration begins on the 5th of July, with the formation of groups made up of young girls. Such groups were formed in every neighbourhood in the city of Resen and they consisted exclusively of girls up to the age of puberty. In recent times, due to the reduced number of participants in such groups as well as the loss of the meaning of this act, boys have also joined the groups. Ritual activities begin the day before the holiday, with the picking of the *magical* Ivanden flower - the chamomile [*bolivach*], which is used to make the ritual female figure *Ivanka*, the main element of the Ivanden celebrations. The picking of the chamomile is not a random choice, because according to the colour and shape - a yellow circle in the middle with white petals on the sides, it strongly associates with the sun with its rays, which in this limited period of the year is the highest in the sky and *goes towards winter* (Луческа, Стојанова, 2016: 6). Apart from the chamomile, in the past the so-called St. John's Wort [*navaliche*, t.n.: *navalica* (v.) means a stampede, i.e. a mass movement of people at a common impulse] with which the shops in the Resen bazaar were decorated to attract customers. In addition to Ivanden flowers, other herbs and

иста функција, односно се употребувале за лековити цели. Така, на пример, се верувало дека собраните иванденски билки откако ќе преноќеле се стекнувале со магиска моќ, па од нив се подготвувале лековити напивки или пак, истите се палеле бидејќи се сметало дека нивниот чад имал прочистувачка моќ.¹

Откако ќе го соберат боливачот, секоја поворка во своето маало започнува со изработка на антропоморфната женска фигура *Иванка*, чие тело се формира од бакарен ѓум, а главата ја изработуваат од лејка.² Правењето на *Иванката* започнува со полнење на ѓумот со вода од три чешми. Водата како еден од најважните елементи меѓу четирите основни елементи на животот, чие значење може да биде повеќеслојно, во однос на контекстот и обредот во кој се употребува, представува симбол на универзалниот збир, симбол на женскиот принцип, чистина, но и еден вид на граница помеѓу *чистото* и *нечистото*, светото и профаното (Стојанова, 2013: 10). Во ѓумот, учесничките ставаат делови од својот накит како на пример: прстени, белегзии, ланчиња, со верба дека откако ќе преноќеваат, предметите добиваат магиска моќ, па доколку, по растурањето на *Иванката*, ги стават под перница ќе го сонуваат својот иден брачен сопатник, со што обредот добива

plants were also collected that had the same function, that is, they were used for medicinal purposes. So, for example, it was believed that the collected Ivanden herbs acquired magical powers after staying overnight, so medicinal potions were prepared from them or they were burned because their smoke was believed to have purifying powers.¹

After collecting the chamomile, each procession in its neighbourhood began by making the anthropomorphic female figure *Ivanka*, whose body was formed from a copper ewer [*gjum*], and the head was made from a calabash.² The making of the *Ivanka* begins by filling the ewer with water from three taps. Water, as one of the most important elements among the four basic elements of life, whose meaning can be multifaceted, in relation to the context and ritual in which it is used, represents a symbol of the universal belief, a symbol of the feminine principle, purity, but also a kind of border between the *pure* and the *impure*, the sacred and the profane (Стојанова, 2013: 10). The participants put parts of their jewellery in the ewer, such as: rings, bracelets, necklaces, with the belief that after *spending the night*, the objects will have magic powers, so if, after *Ivanka's* dispersal, they put them under the pillow, they will dream of their future spouse, which gives the rite an initiation function

¹ Информатор: Јоне Ефтимовски, роден 1956 година во с. Подмочани, живее во с. Подмочани. Сопствени теренски истражувања. • Informant: Jone Eftimovski, born in 1956 in the village of Podmochani, lives in the village. Drenched. Own field research.

² Информатор: Јасминка Радевска, родена 1980 година во село Дрмени, мажена во село Рајца, живее во Ресен. Сопствени теренски истражувања. • Informant: Jasminka Radevska, born in 1980 in the village of Drmeni, married in the village of Rajca, lives in Resen. Own field research.

инацијаиска функција (Луческа, Стојанова, 2016: 8-10). Телото на обредната женска фигура го формираше со помош на боливачот, кој го ставале околу ѓумот за да се добијат вистински женски облини, а потоа над него облекувале фустан. Главата на Иванката во минатото се правела од стомна, а денес од боливачот или од лејка со големина на човечка глава и се прицврстува во грлото на ѓумот. Врз главата се поставува бело платно на кое се исцртуваат очи, веѓи, нос и уста, а одозгора се става капа, шамија или невестинско венче, а во поново време прикачуваат имитација коса сплетена во две плетенки. Околу вратот ја украсуваат со ѓердан, на градите со крстови, а на ушите со обетки и на тој начин се надополнува целокупниот изглед, па фигурата добива, речиси, реален антропоморфен изглед.

Од кога ќе ја спремаат и ќе ја накітаат Иванката, ја поставуваат на средина од дворот на столче и заигруваат околу неа. Според кажувањата на Јасминка Радевска, која била директен учесник во обредните поворки, кога ќе заиграле околу Иванката тие подскокнувале и се завртувале околу својата оска. Таа вели: *Ами игравме, како игравме, како девојчиња си скокавме, се вртевме, така кој како сака...*³ Сето ова не наведува да размислуваме дека обредното заигрување околу Иванката некогаш било со магиска функција, каде се сретнуваат најстарите архаични елементи на игра, односно подскоци и вртења, а тие се присутни, речиси во сите женски обредни поворки каде се сретнува обредно играње. Во поново

(Луческа, Стојанова, 2016: 8-10). They formed the body of the ritual female figure with the help of the chamomile, which they put around the ewer to get actual female curves, and then put on a dress over it. In the past, Ivanka's head was made from a ceramic jug, and today it is made from a chamomile or calabash the size of a human head and it was attached to the throat of the ewer. A white cloth is placed on the head, on which eyes, eyebrows, nose and mouth are drawn, and a hat, scarf or bridal crown is placed on top, and in recent times, imitation hair braided in two braids is also attached. Around the neck, they decorate it with a necklace, on the chest they place crosses, and on the ears earrings, and in this way the overall appearance is complemented, so the figure takes on an almost realistic anthropomorphic appearance.

From the moment they prepare and decorated Ivanka, they place her in the middle of the yard on a chair and dance around her. According to Jasminka Radevska, who was a direct participant in the ritual processions, when they danced around Ivanka, they jumped and twirled around. She says: *Well, we used to dance, how did we dance, we danced like girls, we spun around, however we wanted to...*³ All this lead us to think that the ritual dancing around Ivanka once had a magical function, where the oldest archaic elements of the dance meet, i.e. jumping and twirling, and they are present in almost all women's ritual processions where ritual dancing occurs. More recently, the

³ Истото • Same

време, девојчињата го изведуваат обредното играње додека Иванката ја кити некоја повозрасна жена.

girls perform the ritual dance while Ivanka is decorated by an older woman.

Слика 2: Спремање на обредната кукла *Иванка*.
Figure 2: Preparing the Ivanka ritual doll.

Слика 3: Обредна кукла *Иванка*.
Figure 3: Ivanka ritual doll.⁴

Во минатото обредните поворки започнувале со обиколка на куќите низ градот. Најмалата учесничка во групата ја носела *Иванката* на

In the past, ritual processions started with a tour of the houses around the city. The smallest participant in the group carried Ivanka on her head or

⁴ Фотографиите 2 и 3 се превземени од: Луческа Ели и Стојанова Мери. (2016). *Иванки*, ЈНУ Институт за старословенска култура, Прилеп. • Photos 2 and 3 were taken by: Луческа, Е, Стојанова, М. (2016). *Иванки*, ЈНУ Институт за старословенска култура, Прилеп.

главата или во раце, а за возврат девојчињата биле дарувани со различни прехранбени продукти како брашно, јајца, грав, *циронки* (сушени риби) и сл. од кои што подоцна се приготвувал заеднички ручек, а од брашното меселе *кравај* (обреден леб), од кој каснувале за побрзо да се омажат. Чинот на дарување, всушност, се сметал за чин на оддавање на почит на празникот како таков, односно на Иванката како негов репрезент, кој воедно требало да обезбеди здравје и благосостојба на домакините, кои требало со главата да го допрат ѓумот за да немаат главоболки во текот на претстојната година (Луческа, Стојанова, 2016: 10-12).

При крајот, Иванката ја носеле на чешма и ја попрскувале со вода. Во исто време полнеле две стомни вода од чешмата и се враќале во куќата за вечера. По вечерата, цела ноќ шетале и пееле по улиците при што се движеле со запалени борини кои, всушност, претставуваат дел од некогашните големи иванденски огнови. Се верувало дека тие имале исцелувачка моќ и се еден од најпрепознатливите елементи на овој обреден циклус во поширокиот балкански културен ареал.

Овие елементи, денес, се комплетно изоставени од обредниот циклус. Женските поворки, составени најчесто од девојчиња, на кои во одредени случаи им се придружуваат и мали момчиња, се движат по улиците на градот Ресен на самиот празник во претпладневните часови. Некогаш во минатото поставуваат вид препреки на улиците, или ги поставуваат Иванките на столица на тротоарите, обидувајќи се на тој начин да ги запрат возилата и пешаците за да ги даруваат обредните фигури со пари.

in her hands, and in return the girls were given various food products such as flour, eggs, beans, *cironki* (dried fish), etc. from which a joint lunch was prepared later, and from the flour they kneaded *kravaj* (ritual bread), which they took a bite of in order to get married faster. The act of gift giving was, in fact, considered an act of paying respect to the holiday as such, i.e. to Ivanka as its representative, which was also supposed to ensure the health and well-being of the housewives, who had to touch the ewer with their heads in order not to have headaches during the coming year (Луческа, Стојанова, 2016: 10-12).

Near the end, Ivanka was carried to a fountain and sprinkled with water. At the same time they filled two ceramic jugs [*stomna*] of water from the tap and returned to the house for dinner. After dinner, they spent the whole night walking and singing in the streets, moving with burning pine tinders which, in fact, represent part of the former great Ivanden fires. They were believed to have healing power and are one of the most recognizable elements of this ritual cycle in the wider Balkan cultural area.

These elements, today, are completely left out of the ritual cycle. Women's processions, composed mostly of girls, who are sometimes joined by little boys, move through the streets of the city of Resen on the holiday itself in the morning hours. Sometimes in the past they set up some kind of obstacles on the streets, or put the Ivankas on a stool on the sidewalks, trying to stop vehicles and pedestrians to give money to the ritual figures.

Во минатото, овие обредни поворки, биле придружени архаични обредни песни наменети токму за овој празник, кои денес, за жал, се целосно редуциран и може само да се слушне песната *Иванден, Иван девојко*, во која преобладува градскиот мелос и стил на пеење, а многу често е придружувана и со музички инструменти.

Во попладневните часови на 7ми јули, обредните поворки ги растураат Иванките. Секое од девојчињата го зема својот дел од накитот кој пренокил во водата во ѓумот, очекувајќи дека овој чин ќе им обезбеди здравје и среќа во текот на наредната година. Боливачот, кој се користел за обликување на фигурата, го делат помеѓу себе, а заради неговите претходно стекнати *магиски* својства, го користат во различни лековити цели во текот на наредната година, односно до следниот Иванден. Со иста намена се користи и водата од ѓумот. Учесничките, но и другите присутни, се мијат со водата со што се означува враќањето од обредното во секојдневно време. Со преостанатата вода ги вадат дрвцата или некои други растенија во соседството или, пак, ја истурат на некое *чисто* место, односно каде што не се гази. Ова повторно укажува на атрибутот на светост кој го поседува оваа вода (Луческа, Стојанова, 2016: 16).

Во 2020 година, со одлука на Влада на Република Македонија, овие обредни поворки се прогласени за заштитено нематеријално културно наследство, категорија особено значење, подкатегија исклучително значење.⁵

In the past, these ritual processions were accompanied by archaic ritual songs intended specifically for this holiday, which today, unfortunately, have been completely reduced and one can only hear the song *Ivanden, Ivan devojko*, in which the city melody and singing style prevails, and it is often accompanied by musical instruments.

In the afternoon of the 7th of July, the ritual processions disperse the Ivankas. Each of the girls takes her share of the jewellery that has been dipped into the water in the ewer, expecting that this act will ensure their health and happiness during the coming year. The chamomile, which was used to shape the figure, is shared among themselves, and because of its previously acquired magical properties, they use it for various healing purposes during the coming year, that is, until the next Ivanden. The water from the ewer is used for the same purpose. The participants, as well as others present, wash with the water, which marks the return from the ritual to the everyday setting. With the remaining water, they water the trees or some other plants in the neighbourhood, or else they pour it in a *clean* place, that is, where it is not stepped on. This again indicates the attribute of sanctity that this water possesses (Луческа, Стојанова, 2016: 16).

In 2020, by decision of the Government of the Republic of Macedonia, these ritual processions were declared a protected intangible cultural heritage, category of special importance, subcategory of exceptional importance.⁵

⁵ <https://arheo.com.mk/2022/07/07/ivanka-and-tajane-bojane-za-ivanden/>

Денес овие обредни поворки имаат добиено голема општествена трансформација, каде самиот обред ја има изгубено својата обредна функција и преминува во манифестација од натпреварувачки карактер. Оваа манифестација се организира на платото пред Фомот на култура „Драги Тозија“ во Ресен и има натпреварувачки карактер каде учениците од ОУ „Гоце Делчев“ изработуваат Иванки, а потоа добиваат награда за најубаво изработена Иванка. На оваа манифестација главна улога завзема и КУД „Таше Милошевски“ кои ја изведуваат познатата иванденска песна *Иванден, Иван девојко*:

Today, these ritual processions have received a great social transformation, where the ritual itself has lost its ritual function and has turned into a manifestation of a competitive nature. This event is organized on the plateau in front of the Culture Center "Dragi Tozija" in Resen and has a competitive nature where the students from PS "Goce Delchev" make Ivankas, and then receive a prize for the most beautifully made Ivankas. At this event, the CAS "Tashe Miloshevski" takes a leading role, performing the famous Ivanden song *Ivanden, Ivan devojko*:

Иванден, Иван довојко, X2
качи се горе на диван. X2

Ivanden, Ivan devojko, X2
kachi se gore na divan. X2

Да видиш чудо големо, X2
дали е сено косено,
или е поле пожнато.

Da vidish chudo golemo, X2
dali e seno koseno,
ili e pole pozhnato.

Нити е сено косено,
нити е поле ожнато,
туку е мома свршена,
за едно момче Иванче.

Nitu e seno koseno,
niti e pole ozhnato,
tuku e moma svrshena,
za edno momche Ivanche.

На ливадјето кладенче, X2
до кладенчето дуќанче,
во дуќанчето терзиче.

Na livadjeto kladenche, X2
do kladencheto dukjanche,
vo dukjancheto terziche.

Широк ми фустан шиеше, X2
и на Иванки даваше. X2
Иванден, Иван девојко, X2
качи се горе на диван. X2
Да видиш чудо големо, X2
дали е сено косено,
или е поле пожнато.⁶

Shirok mi fustan shieshe, X2
i na ivanki davashe. X2
Ivanden, Ivan devojko, X2
kachi se gore na divan. X2
Da vidish chudo golemo, X2
dali e seno koseno,
ili e pole pozhnato.⁶

⁶ Serijal • Series: Varošarije, emisija: Resen, RTV Novi Sad, 1990.
<https://www.youtube.com/watch?v=JF3k8iZF4So&t=123s>

Според информаторот Јоне Ефтимовски, во селото Подмочани за празникот Иванден, девојките се групирале според маалата⁷ во селото и секоја група се собирале во домот на една од девојките. Пеењето на иванденската песна во руралните средини се одвивало од чардаците на куќите и девојките ја изведувале песната во форма на довикување или надвикување помеѓу маалата: ... *Маали со маала да се надвикует која појке пее...* Тука е застапен антифониот начин на изведба или пеење со превземање, а секој мелостих на крајот е придружен долг нагорен извик.

*Ивано, Иван девојко, И!
качи се горе на диван, И!
Распули долу и горе, И!
дали е поле пожнато. И!
Сите полиња ожнати, И!
Солунско Поле нежнато, И!
Солунка се разболила, И!
лоша е треска стресила, И!
зато е поле нежнато. И!*⁸

Оваа форма на изведуваче на иванденските песни во руралните средини, целосно е изоставена од

According to the informant Jone Eftimovski, in the village of Podmochani for the Ivanden holiday, the girls were grouped according to the neighbourhood⁷ in the village and each group gathered in the home of one of the girls. The singing of the Ivanden song in the rural areas took place from the porches of the houses and the girls performed the song in the form of shouting or outsinging between the neighbourhoods: ... *Neighbourhoods were outsinging each other to see who can sing louder...* Here the antiphonal manner of performance is represented or *alternate singing*, and each melodious verse was accompanied at the end by a long rising cry.

*Ivano, Ivan devojko, I!
kachi se gore na divan. I!
Raspuli dolu i gore, I!
dali e pole pozhnato. I!
Site polinja ozhnati, I!
Solunsko pole nezhnato. I!
Solunka se razbolila, I!
losha e treska stresila, I!
zashto e pole nezhnato. I!*⁸

This form of performance of the Ivanden songs in rural areas has been completely left out of the living ritual

⁷ Имиња на маала: Напредок, Пион, Горица... • Neighbourhood names: Napredok, Pion, Gorica...

⁸ Информатор: Јоне Ефтимовски, роден 1956 година во с. Подмочани, живее во с. Подмочани. Сопствени теренски истражувања. • Informer: Jone Eftimovski, born in 1956 in the village of Podmochani, lives in the village of Podmochani. Own field research.

живата обредна традиција. Денес сите жители од руралните средини одат во Ресен и присуствуваат на манифестацијата „Иванки“ која се организира на 7ми јули пред Домот за култура.

Вакви обредни поворки за празникот Иванден се сретнуваат и во Битола, Прилеп и Крушево, познати под името *Тажане*. Во поширок ареал на Балканот иванденки се сретнуваат во соседните земји и според некои научници, тие претставуваат граница со летниот циклус и со овие поворки настанува пауза од ритуали сè до зимскиот циклус. (Јаневски, 2019: 117-118)

Слика 4: *Иванденки* – попречување на патот на случаен минувач за да ги дарува.

Picture 4: *Ivandenki* – blocking the path of a passer-by to give them something.

Слика 5: Иванденките ја делат водата од ѓумот откако ќе ја растурат *Иванката*.

Picture 5: The *Ivandenki* are sharing the water after they break apart the *Ivanka*.⁹

ЗАКЛУЧОК

Според достапните информации, на почетокот на XX век, празнувањето на Иванден било придружено и со организирање на голем панаѓур во близина на Ресен, пропратен со песни и игри, на кој присуствувале и жителите од околните села. Дел од обредите и обичаите што се одвивале на овој ден, повторно се во тесна врска со девојките и

CONCLUSION

According to available information, at the beginning of the 20th century, the celebration of *Ivanden* was accompanied by the organization of a large fair near Resen, accompanied by songs and games, which was also attended by residents of the surrounding villages. Part of the rites and customs that took place on this day

⁹ Фотографиите 4 и 5 се превземени од: Луческа Ели и Стојанова Мери. (2016). *Иванки*, ЈНУ Институт за старословенска култура, Прилеп. • Photos 4 and 5 were taken by: Луческа, Е, Стојанова, М. (2016). *Иванки*, ЈНУ Институт за старословенска култура, Прилеп.

можноста да се пронајде идниот брачен другар. Промените кои оваа обредна пракса ги претрпела во текот на модернизацијата, како и промените кои настанале во социјалниот и општествениот начин на живеење, се бројни. Иако празнувањето на овој празник до периодот помеѓу 60-тите и 70-тите години на XX век било сеуште мошне интензивно, постепено доаѓа до негова редукција. За тоа може да посведочат бројот на зачуваните обредни елементи, како и односот, масовноста и организираноста на локалното население за празнување на овој празник. Поради намалениот број на учесници во обредното собирање на цвеќе, доаѓа и до постепено губење на симболиката на ваквиот чин. Во врска со ваквата состојба е и губењето на песните, со што речиси целосно се губи обредната смисла на оваа пракса. Елементот на собирање на продукти и нивното заедничко приготвување и консумирање, е исто така напуштен.

are again closely related to girls and the possibility of finding a future spouse. The changes that this ritual practice underwent during modernization, as well as the changes that occurred in the social way of life, are numerous. Although the celebration of this holiday until the period between the 60s and 70s of the 20th century was still very intense, it gradually experienced a decline. This can be witnessed by the number of preserved ritual elements, as well as the attitude, mass and organization of the local population for the celebration of this holiday. Due to the reduced number of participants in the ritual gathering of flowers, there is a gradual loss of the symbolism of this act. In connection with this situation is the loss of songs, which almost completely loses the ritual meaning of this practice. The element of gathering products and their communal preparation and consumption has also been abandoned.

БИБЛИОГРАФСКИ РЕФЕРЕНЦИ • REFERENCES

- Здравев, Ѓ. (1996). *Македонски народни носии I*, Матица македонска, Скопје.
 Јаневски, В. (2013). *Етнокореолошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)*, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје.
 Јаневски, В. (2019). *Етнокореолошка класификација на ората во Македонија*, Здружение на етнокореолози на Македонија, Скопје.
 Китевски, М. (1996). *Македонски празници и празнични обичаи*, МЕНОРА, Скопје.
 Луческа, Е, Стојанова, М. (2016). *Иванки*, ЈНУ Институт за старословенска култура, Прилеп.
 Стојанова, М. (2013). *Иванденски празнувања во Ресен*, НУ „Завод и Музеј“, Битола.
 Трпески, Д. (2015). *Годишни обичаи кај Македонците*, Младинска книга, Скопје.

ИНФОРМАТОРИ • INFORMANTS

- Јоне Ефтимовски, роден 1956 година во с. Подмочани, живее во с. Подмочани. • Jone Eftimovski, born in 1956 in the village of Podmochani, lives in the village of Podmochani.
 Јасминка Радевска, родена 1980 година во с. Дрмени, мажена во с. Рајца, живее во Ресен. • Jasminka Radevska, born in 1980 in the village of Drmeni, married in the village of Rajca, lives in Resen.